

KRLEŽIJANA

1 A-Lj

LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD »MIROSLAV KRLEŽA«
ZAGREB 1993.

Glavni ravnatelj
Dalibor Brozović

Ravnatelj
Vladimir Pezo

UREĐIVAČKI ODBOR

Vinko Brešić, Branimir Donat, Aleksandar Flaker, Ivo Frangeš, Davor Kapetanić, Božo Kovačević,
Zoran Kravar, Stanko Lasić, Mate Lončar, Predrag Matvejević, Cvjetko Milanja, Ivan Očak,
Krunoslav Pranjić, Drago Roksandić, Boris Senker, Joža Skok, Miroslav Šicel, Ivo Vidan,
Velimir Visković, Đorđe Zelmanović, Viktor Žmegač

CIP – Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 886.2(031)

886.2.09 Krleža, M.

KRLEŽIJANA / [glavni urednik Velimir Visković ; urednica
za ilustracije Katarina Turkalj]. – Zagreb : Leksikografski zavod
»Miroslav Krleža«, 1993- . - sv. : ilustr. (djelomice u bojama) ; 30
cm

ISBN 953-6036-11-8 (za nakl. cjelinu)

1 : A – LJ – 1993. – 584 str.

SVA PRAVA PRIDRŽANA

COPYRIGHT BY

LESIKOGRAFSKI ZAVOD »MIROSLAV KRLEŽA«

PRIPREMA

LESIKOGRAFSKI ZAVOD »MIROSLAV KRLEŽA«

TISAK I UVEZ

GRAFIČKI ZAVOD HRVATSKE, ZAGREB

ISBN 953-6036-12-6
930603128

K R L E Ž I J A N A

GLAVNI UREDNIK

Velimir Visković

STRUČNA TAJNICA

Vesna Radaković-Vinchierutti

UREDNICI

Jasna Bašić, Vlaho Bogišić, Mirjana Mataija, Nikola Petković, Nikica Petrak, Mirjana Petričević,
Jagoda Splivalo-Rusan

UREDNIKA ZA ILUSTRACIJE

Katarina Turkalj

LEKTURA I TEHNIČKA LEKTURA

Jasna Bašić, Ljiljana Domljan, Ružica Karavanić, Mirjana Mataija, Jadranka Radić

GRAFIČKI UREDNIK

Mijo Mišetić

GRAFIČKO-TEHNIČKI ODSJEK

Slavko Brnčić, Vladimir Mesić, Štefica Perić

REPROFOTOGRAF

Davor Horvat

KOMPIJUTORSKA OBRADBA

Semir Resimović (*obradba teksta*), Jadranka Gluhak (*upis teksta*)

KOREKTORI

Ljerka Mlinar, Mirjana Mrakužić, Zdenka Ožić, Anica Skorin

LIKOVNA RJEŠENJA

Ivan Kljaković Gašpić (*korice*), Goran Petercol (*koncepcija*)

IZRADBA FOTOGRAFIJA

Nenad Kunštek i Ratimir Restek

DOKUMENTACIJA

Lidija Zrnić

Upotrijebljena ilustrativna građa iz Fototeke LZ »Miroslav Krleža«, Zavoda za književnost i teatrologiju HAZU, te privatnih
arhiva E. Čengića, M. Fanellija, I. Škiljana, Đ. Zelmanovića i dr.

SURADNICI U I. KNJIZI

A. Fl.	dr. Aleksandar Flaker, akademik, sveuč. prof., Filozofski fakultet, Zagreb	Ja. Bć.	Jasna Bašić, redaktorica LZ, Zagreb
A. Kc.	dr. August Kovačec, sveuč. prof., Filozofski fakultet, Zagreb	Ja. I.	Jasna Ivančić, redaktorica LZ, Zagreb
A. To.	Andrija Tomašek, muzikolog i muzički pedagog, Zagreb	Jo. S.	dr. Joža Skok, sveuč. prof., Filozofski fakultet, Zagreb
A. Žč.	mr. Andrej Žmegač, znanstveni asistent, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu	K. Pr.	dr. Krunoslav Pranjić, sveuč. prof., Filozofski fakultet, Zagreb
B. Ar.	dr. Boris Arapović, publicist, Institut prevođenja Biblije, Stockholm	Lj. Do.	Ljiljana Domljan, urednica LZ, Zagreb
B. Do.	Branimir Donat, književnik, Zagreb	M. K. Z.	Maria Krukowska-Zielinska, prevoditeljica, Varšava
B. Dž.	Branka Džebić, novinarka, Zagreb	M. M. K.	dr. Maša Medarić-Kovačić, izv. prof., Filozofski fakultet, Zagreb
B. Pć.	mr. Božidar Petrač, glavni urednik »Vjesnika«, Zagreb	M. Pet.	Mirjana Petričević, urednica LZ, Zagreb
B. Sen.	dr. Boris Senker, sveuč. prof., Filozofski fakultet, Zagreb	M. Šel.	dr. Miroslav Šicel, sveuč. prof., Filozofski fakultet, Zagreb
Bi. R.	Biserka Rako, urednica LZ, Zagreb	Ma. Sta.	dr. Mirjana Stančić, sveuč. docent, Pedagoški fakultet, Osijek
Bo. Kov.	Božo Kovačević, sociolog i političar, Zagreb	Me. Š.	Meri Štajduhar, novinarka i publicistica, Zagreb
C. Ma.	dr. Cvjetko Milanja, sveuč. prof., Filozofski fakultet, Zagreb	Mir. Ma.	Mirjana Mataija, redaktorica LZ, Zagreb
D. Bro.	dr. Dalibor Brozović, akademik, glavni ravnatelj LZ »Miroslav Krleža«, Zagreb	Mo. St.	Mario Strecha, istraživač-suradnik, Filozofski fakultet, Zagreb
D. Kap.	dr. Davor Kapetanić, sveuč. prof., University of Washington, Seattle	N. Jan.	Nicole Janigro, prevoditeljica, Milano
De. D.	mr. Dean Duda, znanstveni asistent, Filozofski fakultet, Zagreb	Na. Pe.	Nikola Petković, redaktor LZ, Zagreb
Dn. Ka.	Dušan Karpatsky, prevoditelj, Prag	Ni. Pk.	Nikica Petrak, urednik LZ, Zagreb
Do. R.	dr. Drago Roksandić, sveuč. docent, Filozofski fakultet, Zagreb	P. Mat.	dr. Predrag Matvejević, sveuč. prof., Filozofski fakultet, Zagreb
Đ. Zć.	Đorđe Zelmanović, novinar i publicist, Zagreb	R. Sr.	Rudolf Sremec, filmski redatelj i filmolog, Zagreb
E. Čć.	Enes Čengić, publicist, Zagreb	Ra. Lć.	dr. Radoslav Lazić, teatrolog, Beograd
H. Tć.	dr. Hrvoje Turković, filmolog, sveuč. prof., Akademija dramskih umjetnosti, Zagreb	St. L.	dr. Stanko Lasić, sveuč. prof., Universiteit van Amsterdam
I. Ać.	Ivona Ajanović, urednica LZ, Zagreb	To. Mć.	dr. Tonko Maroević, književnik i kritičar, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu
I. Fš.	dr. Ivo Frangeš, akademik, sveuč. prof., Filozofski fakultet, Zagreb	Vel. V.	Velimir Visković, glavni urednik Krležijane, LZ, Zagreb
I. Ok.	dr. Ivan Očak, znanstveni savjetnik, Filozofski fakultet, Zagreb	Vi. B.	dr. Vinko Brešić, sveuč. prof., Filozofski fakultet, Zagreb
I. Vn.	dr. Ivo Vidan, sveuč. prof., Filozofski fakultet, Zagreb	VI. Bi.	dr. Vladimir Biti, sveuč. prof., Filozofski fakultet, Zagreb
I. Zić.	Igor Zidić, likovni kritičar, Zagreb	VI. Bo.	mr. Vlaho Bogišić, redaktor LZ, Zagreb
Ig. G.	dr. Igor Gostl, urednik LZ, Zagreb	V. Žm.	dr. Viktor Žmegač, sveuč. prof., Filozofski fakultet, Zagreb
J. S. R.	Jagoda Splivalo-Rusan, redaktorica LZ, Zagreb	Z. Pc.	dr. Zlatko Posavac, znanstveni savjetnik, Institut za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu

PREDGOVOR

Književno djelovanje Miroslava Krleže oduvijek je izazivalo kontroverzne sudove i tumačenja; devedesetih godina ta su se sporenja i pojačala. Kritici su danas ponajviše podvrgnuta politička opredjeljenja Krležina, njegov lenjinizam iz perioda *Plamena* i *Književne republike* i, osobito, nedvosmisleno priklanjanje J. Brozu-Titu i jugoslavenskoj samoupravnoj socijalističkoj utopiji nakon II. svj. rata. Književnika Krležu od takvih je prigovora lako obraniti, jer estetska vrijednost književnog djela ne zasniva se na političkim predilekcijama pisca: umjetničke vrijednosti po svojoj su prirodi transideologijske. Umjetnik se bavi totalitetom ljudskog iskustva, a to znači i političkim idejama i ideologijama, ali vrijednost njegovih djela ne ovisi o njegovim ideologijskim sklonostima, već o jezičnom umijeću, o vladanju književnim formama, o sposobnosti iscrtavanja semantički kompleksne slike svijeta. A budući da je Krleža neprijeporno velik umjetnik riječi, književnik koji je hrvatskomu jeziku (ne samo standardu već i kajkavskoj komponenti hrvatskoga jezičnog korpusa) podario neke od najvećih jezičnih umjetnina, njemu je osigurano visoko mjesto u Panteonu hrvatske umjetnosti.

Međutim, Krleža nije pisao samo književna djela, velik dio njegove esejističke i publicističke djelatnosti prožet je političkim angažmanom i historiografsko-politološkim analitičkim pristupom. Možemo li danas olako odbaciti taj dio Krležina opusa kao anakron? Jedan dio te Krležine produkcije nesumnjivo jest prožet ideologijskim idealima koji su izgubili povijesnu relevantnost (osobito politički eseji pisani nakon II. svj. rata), ali Krležu ne treba potpuno odbaciti ni kao političkog mislioca, njegovu političku esejistiku valja interpretirati u kontekstu vremena i prilika u kojima je nastajala; u takvom osvjetljenju ona će se pokazati intelektualno superiornom dobromu dijelu tada aktualne političke esejistike. S druge strane, u onim esejima i polemikama koji su nastajali tridesetih godina a posvećeni su temi odnosa umjetnosti i ideologije i danas možemo uočiti produktivnu intelektualnu jezgru; odbacivanjem svakog oblika ideološke instrumentalizacije, ti će eseji biti trajna intelektualna potpora umjetnicima koji su branili nezavisnu poziciju odupirući se pritisku političkih nalogodavaca.

Krležin književni opus nosi u sebi »subverzivnu energiju« koju često imaju djela velikih umjetnika: on kompleksnim prikazom slike zbilje nadrašta osobne političke nazore autora; tako su Krležin ciklus o Glembajevima i njegovi romani dugo bili tumačeni kao kritika građanskog društva, prikaz njegova etičkog pada i biološke degeneracije, ali upravo ta djela jesu jedan od rijetkih primjera umjetničkog modeliranja građanskog svijeta u hrvatskoj književnosti; nitko nije tako uspješno izrazio ne samo »krizu svijesti« građanske klase već predstavio i kompleksnu sliku klase koja se, uza sve individualne devijantne karakterne crte, ipak odlikuje i civilizacijskim rafinmanom, obrazovanjem i estetiziranim ukusom. Uostalom i sam se Krleža opire uobičajenoj interpretaciji ciklusa o Glembajevima kao kritike dekadentnoga građanstva: »Da smo kojom srećom imali našu građansku klasu na visini ove tako ,odiozne glembajevštine‘, naslijedili bismo bili jednu zamjernu civilizaciju, što na žalost nije bio slučaj« (P. Matvejević, *Razgovori s Miroslavom Krležom*).

Krleža je po temama svojih djela, po jeziku i idejama nesumnjivo »građanskiji« pisac od bilo kojega drugog hrvatskog književnika njegova doba; po svojem stvaralačkom prosedeu

s umjetničkim ozračjem srednje Evrope između dvaju svjetskih ratova. Stoga današnja nastojanja da se na razvalinama neuspjeloga socijalističkog eksperimenta konstituiraju nova građanska paradigma hrvatske kulture i društva u cjelini, nužno moraju voditi računa o piscu koji je svojim književnim radom visoku građansku klasu uveo u obzor hrvatske književnosti.

Leksikografski zavod objavljuje ovu enciklopediju posvećenu velikomu hrvatskom književniku, čije umjetničko djelo i danas može biti inspirativno, u povodu stote obljetnice njegova rođenja, odužujući se time Miroslavu Krleži kao svom utemeljitelju, dugogodišnjem ravnatelju i redaktoru enciklopedijskih izdanja. Okupili smo oko ovoga enciklopedijskog projekta naše najvrsnije povjesničare književnosti, kritičare i teoretičare, krležologe koji su u prvom svesku enciklopedije obradili oko 1000 enciklopedijskih članaka; drugi će svezak sadržavati približno toliko članaka i dodatak s integralnom bibliografijom Krležinih djela i popisom literature o njemu. U enciklopediji obrađujemo pojedinačno sve Krležine važnije tekstove (manje važni obrađeni su u skupnim člancima: INTERVJUI, KORESPONDENCIJA, RATNA PUBLICISTIKA). Obradujemo i sve književne žanrove kojima se Krleža bavio (npr. DNEVNIK, DRAME, ESEJI, NOVELE, POEZIJA, POLEMIKE, PUTOPISI, ROMANI), sve poetske cikluse, sve važnije knjige (one u kojima se prvi put pojavljuju određeni Krležini tekstovi). U posebnim člancima obrađena su i najvažnija Krležina izražajna sredstva (npr. ANTITEZA), u velikim kompleksnim natuknicama obrađen je Krležin odnos prema jeziku (JEZIK) i njegov autorski stil (STIL). U nizu natuknica predstavljena su osnovna tematska područja Krležina interesa (HISTORIJA, GLAZBA, LIKOVNA UMJETNOST itd.). U članku KAZALIŠTE analiziraju se Krležini stavovi o kazališnoj umjetnosti te izlaže povijest kazališnih uprizorenja njegovih djela, u članku FILM obrazlažu Krležini pogledi na film, analizira njegov rad na filmskim scenarijima i daje pregled filmova radenih po motivima Krležinih djela te dokumentarnih filmova posvećenih Krleži.

Donosimo pojedinačne članke o svakom časopisu koji je Krleža uređivao, u kojemu je surađivao, te o najvažnijim časopisima i novinama u kojima su objavljivani kritički i polemički tekstovi o Krleži. Objavljujemo i kompleksne sintetske članke ČASOPISI i NOVINE, u kojima predočujemo povijest Krležina uređivanja časopisa i suradnje u njima, te pisanja za novine.

Obradujemo sve važnije institucije (npr. DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA, HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI, HRVATSKO NARODNO KAZALIŠTE, LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD, MATICA HRVATSKA) koje su bitne za javnu djelatnost Krležinu. Posebni članci posvećeni su važnijim političkim strankama i stranačkim prvacima koji su obilježili razdoblje u kojem je Krleža stvarao.

Biografski podaci o Miroslavu Krleži bit će prezentirani u opsežnom članku ŽIVOTOPIS MIROSLAVA KRLEŽE, koji objavljujemo u drugom svesku enciklopedije.

Donosimo enciklopedijske članke o svim važnijim povijesnim osobama o kojima je pisao M. Krleža, o svim osobama koje su presudno utjecale na njegovu biografiju ili književno djelo, potom biobibliografske enciklopedijske članke o svim književnicima i kritičarima koji su pisali o Krleži.

U povijesti svjetske enciklopedistike postoji samo desetak edicija ovoga tipa; stoga ova enciklopedija svjedoči o dosegnutoj razini hrvatske znanosti o književnosti te o svestranosti i profesionalnom umijeću djelatnika Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža«.

K R A T I C E

alb.	albanski	izd.	izdanje, izdao	SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
amer.	američki	JAZU	Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti	SHS	(Država) Slovenaca, Hrvata i Srba
arap.	arapski	kajk.	kajkavski		(Kraljevina) Srba, Hrvata i Slovenaca
austr.	austrijski	kat.	katolički	SK	Savez komunista
austroug.	austrougarski	kaz.	kazališni	skr.	skraćeno
BIBL.	bibliografija	Komintern	Komunistička internacionala	slov.	slovenski
BiH	Bosna i Hercegovina	knj.	knjiga	sovj.	sovjetski
biogr.	biografski	knjiž.	književni	srednjovj.	srednjovjekovni
bos.	bosanski	KP	Komunistička partija	srp.	srpski
br.	broj	lat.	latinski	SSSR	Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika
bug.	bugarski	lik.	likovni	st.	stoljeće
crkv.	crkveni	LIT.	literatura	starohrv.	starohrvatski
crnog.	crnogorski	madž.	mađarski	staroslav.	staroslavenski
čak.	čakavski	mak.	makedonski	str.	stranica
češ.	češki	med.	medicinski	sv.	sveti; svezak
čl.	član	MH	Matica hrvatska	sveuč.	sveučilišni
ćir.	ćirilični	ml.	mładi	svj.	svjetski
DHK	Društvo hrvatskih književnika	muz.	muzički	španj.	španjolski
dijal.	dijalektalni	NDH	Nezavisna Država Hrvatska	štok.	štokavski
dr.	drugi	NK	Narodno kazalište	šved.	švedski
dram.	dramski	npr.	na primjer	švic.	švicarski
EJ	Enciklopedija Jugoslavije	njem.	njemački	tal.	talijanski
engl.	engleski	odn.	odnosno	tj.	to jest
eur.	europski	pogl.	poglavlje	tur.	turski
evr.	evropski	pol.	polovica	tzv.	takozvani
FNRJ	Federativna Narodna Republika Jugoslavija	polit.	politički	ug.	ugarski
franc.	francuski	polj.	poljski	umj.	umjetnički
god.	godina	pov.	povijesni	ur.	urednik, uredio
grč.	grčki	prev.	preveo, prevedeno	usp.	usporedi
HAZU	Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti	pseud.	pseudonim	žid.	židovski
hist.	historijski	PSHK	Pet stoljeća hrvatske književnosti	→	vidi (u uputnicama)
HNK	Hrvatsko narodno kazalište	red.	redaktor, redigirao	DMK BNP	Djela Miroslava Krleža. »Biblioteka nezavisnih pisaca«
hrv.	hrvatski	relig.	religijski	MK SDM	Miroslav Krleža. Sabrana djela »Minerva«
HSS	Hrvatska seljačka stranka	rod.	rođen(a)	SDMKO	Sabrana djela Miroslava Krleža. »Oslobođenje«
ibid.	ibidem (na istom mjestu, u istom djelu)	rus.	ruski	SDMKZ	Sabrana djela Miroslava Krleža. »Zora«
i dr.	i drugi; i drugo	s. a	sine anno (bez naznake godine)		
itd.	i tako dalje	SAD	Sjedinjene Američke Države		